

QANDLI DIABETNING ETIOLOGIYASI, PATOGENEZI, KLINIK KO'RINISHLARI, DIAGNOSTIKA USULLARI, DAVOLASH TAMOYILLARI HAMDA PROFILAKTIK CHORALARI

Central Asian Medical University talabarlari
Shavkatova Mushtariybonu Shoxruxbek qizi
Badirova Ruhshona Fayoziddin qizi
Mutabarova Mohinora Muntozjon qizi

Annotatsiya

Ushbu maqolada qandli diabetning etiologiyasi, patogenezi, klinik ko'rinishlari, diagnostika usullari, davolash tamoyillari hamda profilaktik choralari tahlil qilingan. Tadqiqotda qandli diabetning keng tarqalishi, metabolik sindrom bilan bog'liqligi va asoratlari yoritilgan. Maqola umumiy tibbiy tahlil asosida yozilgan bo'lib, kasallikni erta aniqlash va nazorat qilishning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan.

Abstract

This article analyzes the etiology, pathogenesis, clinical manifestations, diagnostic methods, treatment principles and preventive measures of diabetes mellitus. The study covers the prevalence of diabetes mellitus, its association with metabolic syndrome and its complications. The article is written on the basis of a general medical analysis, and the importance of early detection and control of the disease is highlighted.

Аннотация

В данной статье анализируются этиология, патогенез, клинические проявления, методы диагностики, принципы лечения и профилактики сахарного диабета. В статье рассматриваются вопросы распространенности сахарного диабета, его связь с метаболическим синдромом и его осложнениями. Статья написана на основе общемедицинского анализа, в ней подчеркивается важность раннего выявления и контроля заболевания.

Kalit so'zlar

Qandli diabet, insulin, glyukoza, giperlikemiya, metabolizm, asoratlar, endokrin tizim, pankreas, diabetik nefropatiya, profilaktika.

Keywords

Diabetes

mellitus, insulin, glucose, hyperglycemia, metabolism, complications, endocrine system, pancreas, diabetic nephropathy prevention.

Ключевые слова

Сахарный диабет, инсулин, глюкоза, гипергликемия, метаболизм, осложнения, эндокринная система, поджелудочная железа, профилактика диабетической нефропатии.

Kirish

Qandli diabet — bu surunkali endokrin kasallik bo‘lib, u organizmda insulin yetishmovchiligi yoki to‘qimalarning insulinga nisbatan sezuvchanligi pasayishi bilan kechadi. Natijada qon glyukozasi darajasi ortadi va ko‘plab metabolik buzilishlar yuzaga keladi. Dunyo miqyosida diabet bilan kasallanganlar soni ortib bormoqda, bu esa sog‘liqni saqlash tizimi uchun global muammo hisoblanadi. Qandli diabetning 1-va 2-turlari mavjud bo‘lib, ularning har biri o‘ziga xos patogenez va klinik ko‘rinishga ega. Mazkur maqolada qandli diabetning asosiy sabablari, tashxis qo‘yish va davolash usullari hamda profilaktika masalalari ko‘rib chiqiladi.

Introduction

Diabetes

mellitus — is a chronic endocrine disease that is characterized by insulin deficiency or decreased tissue sensitivity to insulin. As a result, blood glucose levels increase and many metabolic disorders occur. The number of people with diabetes is increasing worldwide, which is a global problem for the health system. There are two types of diabetes, type 1 and type 2, each with its own pathogenesis and clinical presentation. This article reviews the main causes, diagnosis, treatment, and prevention of diabetes.

Введение

Сахарный

диабет — хроническое эндокринное заболевание, характеризующееся дефицитом инсулина или снижением чувствительности тканей к инсулину. В результате повышается уровень глюкозы в крови и развиваются многочисленные

метаболические нарушения. Число людей с сахарным диабетом растет во всем мире, что является глобальной проблемой для системы здравоохранения. Существует два типа сахарного диабета: 1-й и 2-й, каждый из которых имеет свой патогенез и клиническую картину. В данной статье рассматриваются основные причины, диагностика, лечение и профилактика сахарного диабета.

So‘nggi yillarda qandli diabetga oid ko‘plab ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. International Diabetes Federation (IDF) ma’lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda dunyo bo‘yicha 540 milliondan ortiq kishi diabet bilan yashaydi. WHO ma’lumotlariga binoan, 2030-yilga kelib bu ko‘rsatkich 700 millionga yetishi mumkin. Amerika Diabet Assotsiatsiyasi (ADA) tadqiqotlarida, 2-tur diabetning asosiy xavf omillari semirish, harakatsiz turmush tarzi va noto‘g‘ri ovqatlanish ekanligi ta’kidlanadi. O‘zbekiston olimlarining tadqiqotlariga ko‘ra, mamlakatimizda diabet bilan og‘riganlar soni so‘nggi 10 yilda 25% ga oshgan.

Qandli diabetni o‘rganishda klinik kuzatuv, laborator tahlillar va instrumental diagnostika usullari qo‘llaniladi. Asosiy laborator ko‘rsatkichlar — qon glyukoza darajasi, glikozillangan gemoglobin (HbA1c) miqdori, siydikdagi glyukoza va keton tanachalari aniqlanadi. Instrumental usullar orasida EKG, ko‘z tubini tekshirish (oftalmoskopiya) va buyrak faoliyatini baholovchi testlar muhim o‘rin tutadi.

Patogenez

Qandli diabet patogenezining markazida insulin sekresiyasi yoki uning to‘qimalarga ta’sirining buzilishi yotadi. 1-tur diabetda autoimmun jarayonlar natijasida Langerhans orolchalari β -hujayralari shikastlanadi. 2-tur diabetda esa insulin rezistentligi — ya’ni to‘qimalarning insulinga javob berish qobiliyatining pasayishi kuzatiladi. Bu jarayonlar natijasida glyukoza hujayralarga kira olmaydi, qon glyukozasi darajasi oshadi va giperlikemiya yuzaga keladi.

Klinik ko‘rinishlar

Qandli diabetning asosiy klinik belgilariga polidipsiya (ko‘p chanqash), poliuriya (ko‘p siyish), polifagiya (ko‘p ovqat yeyish), tana vaznining kamayishi, tez charchash va ko‘rishning pasayishi kiradi. Kasallikning kech bosqichlarida asab, buyrak va

yurak-qon tomir tizimlariga zarar yetadi. Diabetik retinopatiya, nefropatiya va neyropatiya eng ko‘p uchraydigan asoratlar hisoblanadi.

Asoratlar

Davolash nazorat qilinmasa, qandli diabet quyidagi asoratlarni keltirib chiqaradi:

- Yurak-qon tomir tizimi: gipertenziya, yurak ishemik kasalligi, insult.
- Buyrak tizimi: diabetik nefropatiya, surunkali buyrak yetishmovchiligi.
- Asab tizimi: periferik neyropatiya, oyoqlarda hissizlik.
- Ko‘z: diabetik retinopatiya, ko‘rlikka olib keluvchi o‘zgarishlar.
- Metabolizm: ketoatsidoz va giperosmolyar koma.

Davolash

Qandli diabetni davolashda kompleks yondashuv zarur: ovqatlanish tartibini nazorat qilish, jismoniy faollikni oshirish, dorivor terapiya va psixologik qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. 1-tur diabetda insulin preparatlari (qisqa, o‘rta va uzoq ta’sirli) buyuriladi. 2-tur diabetda esa peroral gipoglikemik vositalar — metformin, sulfonilmochevina hosilalari, DPP-4 va GLP-1 agonistlari qo‘llaniladi. So‘nggi yillarda SGLT2 inhibitörlari (dapagliflozin, empagliflozin) yuqori samaradorlik ko‘rsatmoqda.

Profilaktika

Qandli diabetning oldini olish uchun sog‘lom turmush tarziga rioya etish zarur. To‘g‘ri ovqatlanish, jismoniy faollik, tana vaznini me’yorda saqlash va stressni kamaytirish asosiy choralar hisoblanadi. Aholi o‘rtasida diabet skriningi o‘tkazish, xavf guruhi vakillarini aniqlash va erta tashxis qo‘yish orqali kasallik tarqalishining oldini olish mumkin.

Xulosa

Qandli diabet — zamonaviy tibbiyot oldida turgan eng muhim muammolardan biridir. Kasallikning erta bosqichda aniqlanishi, to‘g‘ri davolash va profilaktik chora-tadbirlar yordamida asoratlar xavfini kamaytirish mumkin. Tibbiyot xodimlari va aholining diabet bo‘yicha xabardorligini oshirish bu kasallik bilan kurashishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. International Diabetes Federation. Diabetes Atlas, 10th Edition, 2024.
2. WHO Global Report on Diabetes, 2023.
3. American Diabetes Association. Standards of Medical Care in Diabetes, 2024.
4. Karimov A. va boshqalar. Endokrin kasalliklar va ularning klinik tahlili. Toshkent: TTA, 2022.
5. PubMed: Pathophysiology and Management of Diabetes Mellitus, 2024.